

2017-09-01

จรรยา อาตุร : ศิลปกรรมบนคราบน้ำตา

ปิยะนุช นาคคง

รุฬษิษย อิทธิอาวัชกุล

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree>

Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

นาคคง, ปิยะนุช and อิทธิอาวัชกุล, รุฬษิษย (2017) "จรรยา อาตุร : ศิลปกรรมบนคราบน้ำตา," *Jamjuree Journal*: Vol. 19: Iss. 3, Article 6.

DOI: 10.58837/CHULA.JAMJUREE.19.3.4

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jamjuree/vol19/iss3/6>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Jamjuree Journal by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

อุทัย อาตุร: ปิยะนุช นาคคง นิสิตเก่าคณะครุศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๒๘-๒๕๓๑

ภาพโดย วุฒิชัย อิทธิอาวัชกุล นิสิตเก่าคณะวิศวกรรมศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๑๘-๒๕๒๒

คิดปกรรณ บนคราบน้ำตา

จรดพู่กัน กลิ่นน้ำตา อาตุรเทวษ
ยามบั้นดิน ขึ้นเป็นองค์ บรรจงลาย
ยามแกะไม้ ใจจะขาด มีอาจฝัน
ช่างสิบหมู่ ยังรับใช้ บาทบงส์
ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก
ช่างปั้น ช่างปูน ยังจัดเจน
ช่างกลึง ช่างปัก ช่างตอกกระดาศ
ทำสุดใจ สุดชีวิต สุดวิญญาณ

องค์นรินทร์ ปิ่นนเรศ เลื่อนลัษหาย
กลับเปลอตัว ร้องไห้ ถัดถึงองค์
ยามปักผ้า ยังสะอื้น จนเสร็จส่ง
ให้อยู่คง คูไทย ในพระเมรุ
ช่างบุ ช่างรัก ยังงามเด่น
ช่างหล่อ ช่างหุ่นเน้น ถวายงาน
มุ่งทำงาน ถวายราช อย่างตั้งมั่น
ส่งพระองค์ คืนสวรรค ครึ่งสุดท้าย....

มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิ

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสัมพันธ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

ศูนย์พัฒนกิจและนิ

ศิษย์เก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาศัยช่วงเวลาของการเข้าไปเป็นจิตอาสา มองเห็น ศิลปินกว่า ๖๐๐ ชีวิต ที่ช่วยกันรังสรรค์ศิลปกรรมระดับพระเมรุมาศ อย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ใจหนึ่งก็อาดูรทเวศ ใจหนึ่งก็ตั้งมั่นที่จะเห็นผลงานอันงดงามตามแบบโบราณราชประเพณี รู้สึกเป็นเกียรติต่อตนเองและครอบครัว ที่ได้ทำงานถวายต่อในหลวงอันเป็นที่สุดของชีวิต

ผู้คนส่วนใหญ่มักจะมองเห็นและชื่นชมแต่ผลงานที่สำเร็จแล้ว ในวารสารจามจุรีเล่มนี้ ผู้เขียนมีเจตนาให้ท่านได้พบกับเบื้องหลังของงานศิลปกรรมทั้งหมดที่น่าสนใจยิ่งกว่าตอนที่งานสำเร็จลุล่วง

ศิลปินทั้งหมดที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสู่กระบวนการทำงาน ทำอยู่บนหัวใจที่ระคนด้วยความโหยหาอาลัย มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นแรงกำลังพลักมือและสมอง การทำงานครั้งนี้ทำด้วยใจ เป็นมากกว่างานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย พวกเขาจึงเปี่ยมไปด้วยพลัง กำลังใจ ทำอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และคิดอย่างเดียวว่าฉันโชคดีได้ทำงานถวายพระองค์ท่าน เป็นบุญของชีวิตและได้ตอบแทนคุณแผ่นดิน บางครั้งทำก็ไปน้ำตาไหลไป

คุณสมควร อุ่นตระกูล ผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่กรมศิลปากรกล่าวว่า “เป็นเรื่องที่น่าแปลกนัก ศิลปินผู้ที่มีารังสรรค์งานศิลปะเหล่านี้ บางท่านเป็นศิลปินใหญ่ผู้เคยมีอัตรา แต่ครั้งนี้นักกลับยอมหันหน้าเข้าหากัน ทำงานในทิศทางเดียวกัน สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในการทำงานศิลปะ แต่ด้วยพระบารมีของสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯโดยแท้ ที่สามารถรวมหัวใจศิลปินเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ภาพรวมของงาน เป็นเอกภาพและงดงามเกินพรรณนา”

เกิดปรากฏการณ์ของศิลปะที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะเรียกว่าศิลปกรรมร่วมสมัยแบบรัชกาลที่ ๙ ทั้งประติมากรรม จิตรกรรม และประณีตศิลป์ ล้วนมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด ภาพจิตรกรรมและประติมากรรม มี

ลักษณะของมนุษย์ที่มีกล้ามเนื้อ มีลักษณะทางกายวิภาคที่เหมือนจริง ใช้สีสนในโทนเดียวกัน วิธีการทำ เลียนแบบครุโบราณส่วนหนึ่ง และร่วมสมัยส่วนหนึ่ง การจัดวางเรื่องราวตามแบบโบราณราชประเพณี แต่ก็มีกรรมผสมผสานเทคโนโลยีลงไป

โดยรัฐบาลจะจัดนิทรรศการภายหลังพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ เผยแพร่พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ตลอดจนให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าชมพระเมรุมาศและอาคารประกอบอย่างใกล้ชิดในระหว่างวันที่ ๑ - ๓๐ พฤศจิกายนนี้

นายอนันต์ ชูโชติ อธิบดีกรมศิลปากร กล่าวว่า “สำหรับการจัดระบบนำชมครั้งนี้ กรมศิลปากรได้เตรียมระบบคิวอาร์โค้ดทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษรองรับการเข้าชมของประชาชนที่มีจำนวนมาก โดยการใช้ระบบคิวอาร์โค้ดนี้จะใส่รายละเอียดของพระเมรุมาศ และอาคารประกอบ จะมีคำอธิบายทั้งในเรื่องของรูปแบบและคติความเชื่อตามโบราณราชประเพณีของการก่อสร้างพระเมรุมาศ จัดไว้จุดที่สำคัญ ตลอดจนประติมากรรมทั้งองค์มหาเทพ ท้าวจุลโลกบาล จะสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน ลดการอธิบายของวิทยากรนำชม และยังช่วยให้ประชาชนเข้าใจรายละเอียดต่างๆ อย่างยิ่งขึ้นด้วย”

การจำลองวิมานที่ตั้งอยู่บนเขาพระสุเมรุที่เป็นดัง ศูนย์กลางจักรวาล

นายนิยม กลิ่นบุปผา ข้าราชการบำนาญ นักวิชาการช่างศิลป์ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านศิลปกรรม (ช่างศิลป์ไทย) กรมศิลปากร กล่าวในกิจกรรม พิธีภัณฑ์เสนา ครั้งที่ ๕ ในหัวข้อ “งานประณีตศิลป์เนื่องในพระราชพิธีพระบรมศพ” ที่จัดขึ้นโดยสำนักพิธีภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร ว่า “ไทยเรารับคติพราหมณ์สืบต่อมาในเรื่องของความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นประดุจเทพเจ้า เป็นดังสมมติเทพ เมื่อเคารพว่าเป็นดังเทพเทวดา ดังนั้นการปลงพระบรมศพ ปลงพระอัฐกก็ต้องทำให้งดงามที่สุด แต่ร่างกายก็ต้องเนาเปื่อยตามธรรมชาติ จึงต้องสร้างสรรคสถานที่ปลงพระศพหรือพระเมรุให้งดงามมากที่สุด รวมทั้งมีการตกแต่งสิ่งต่างๆ ให้งดงามเราด้วยงานประณีตศิลป์”

“อีกทั้งคำว่า ‘สวรรคต’ ไม่ได้แปลว่า ตาย คำว่า ‘คต’ (คะ-ตะ) แปลว่า ไป ‘สวรรคต’ ก็คือ ไปสวรรค์ เพราะตามความเชื่อแล้วพระองค์ท่านเป็นเทพมาจากสวรรค์และมาเป็นกษัตริย์ เมื่อถึงเวลาพระองค์ท่านจึงเสด็จกลับสวรรค์ ดังนั้นจึงต้องมีการส่งเสด็จ ต้องมีริ้วขบวนส่งเสด็จ ส่วนสถานที่ที่จะถวายพระเพลิงพระบรม

ศพหรือพระเมรุมาศ ก็เป็นการทำจำลองวิมานที่ตั้งอยู่บนเขาสุเมรุราช หรือเขาพระสุเมรุที่เป็นดังศูนย์กลางจักรวาล บนยอดเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเป็นที่ประทับของเหล่าเทวดา เมื่อเราจะส่งเสด็จท่านจึงต้องสร้างพระเมรุให้เป็ดังวิมานในโลกมนุษย์แห่งนี้ นี่จึงเป็นเหตุผลที่ต้องทำพระเมรุมาศให้ใหญ่โตอลังการ ทุ่มเทกำลังทรัพย์ ทุ่มเทกำลังคน ก็เพราะเป็นคติความเชื่อ และเป็นวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่และสำคัญยิ่งของชาติไทยของเรามายาวนานแล้ว และนอกจากนั้นยังถือเป็นการรักษางานช่าง สืบทอดกระบวนการงานประณีตศิลป์ของช่างไทยเอาไว้อีกด้วย” นิยม กล่าว

การจัดสร้างงานศิลปกรรมและงานประณีตศิลป์ เพื่อใช้ประกอบในพระราชพิธีและประกอบพระเมรุมาศในครั้งนี้ ทำให้ช่างสิบหมู่ได้กลับมารับใช้สังคมอีกครั้งอย่างงดงามครบทั้ง ๑๐ หมู่

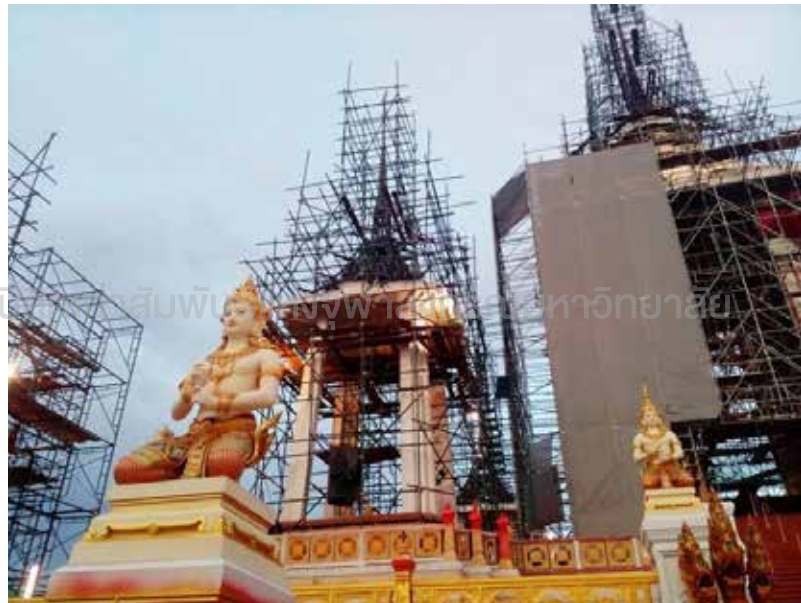
ช่างสิบหมู่คืออะไร

ช่างสิบหมู่ คือช่างต่างๆของไทย ๑๐ หมู่ เป็นวัฒนธรรมทางด้านศิลปะแขนงหนึ่ง สำหรับการจำแนกแยกแยะงานช่างให้ชัดเจน ได้แก่ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง ช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างรัก ช่างบุและช่างปูน

ทั้งประติมากรรม ทั้งจิตรกรรม และศิลปกรรมประกอบพระเมรุมาศ เป็นความงดงามที่แฝงไปด้วยเรื่องราวอันเกี่ยวพันกับสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ทั้งสิ้น

รูปประติมากรรม ประดับพระเมรุมาศ

รูปประติมากรรมที่สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากรดูแลการสร้างนี้ใช้ประดับตกแต่งบนพระเมรุมาศและบริเวณปริมณฑลของพระเมรุมาศ จากชั้นที่หนึ่ง คือ พื้นล่างสุดที่ติดกับถนนรอบ ๆ พระเมรุมาศ ถัดขึ้นมาเป็นฐานไพทีชั้นที่ หนึ่ง สอง สาม ต่อขึ้นไปเป็นองค์มณฑปที่เป็นอาคารพระเมรุทรงมณฑปหรือบุษบกขนาดใหญ่ ประติมากรรมที่สถาปนิกผู้ออกแบบได้

กำหนดพื้นที่จัดตั้งไว้ตามผังแบบ ดังนี้

ประติมากรรม ประกอบพระเมรุมาศ

ประติมากรรมสำคัญคือ มหาเทพ ๔ พระองค์ เสด็จลงมาจากสวรรค์เพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จสู่สวรรค์ พระมหาเทพทั้งสี่พระองค์ได้กำหนดที่ประดิษฐานไว้บนฐานไพทีชั้นที่สาม ล้อมรอบองค์พระเมรุมาศ

๑. **พระอิศวร (พระศิวะ)** พระองค์ทรงประทานพรวิเศษให้แก่ผู้หมั่นทำความดี และยึดมั่นในศีลธรรมเปรียบได้กับสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรม ปันโดย นายภราดร เชิดชู

๒. **พระนารายณ์ (พระวิष्ณู)** การอวตารของพระนารายณ์มามีชีวิตบนโลกเพื่อปราบยุคเข็ญ

เปรียบได้ดั่งสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงปราบทุกข์เข็ญของอาณาประชาราษฎร์โดยนำเอาโครงของพระพิภพตรึงของสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ในวัยหนุ่มมาเป็นแบบในการสร้างสรรค์งานด้วยเป็นผลงานของ นายประสพสุข รัตนใหม่ นายมานพ อมรรุฒิโรจน์ และปิ่นลาย ประกอบโดยนายควรพร ถิรเดชาภาพ

๓. **พระอินทร์** พระผู้สามารถบันดาลความสุขให้แก่โลก ได้แก่ บันดาลให้เกิดฝนตกตามฤดูกาล บันดาลให้พืชพรรณงดงาม เปรียบดั่งสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงบันดาลสุขให้เกิดขึ้นกับชาวไทยและพระราชทานฝนหลวงมาให้ ทรงจัดหาแหล่งน้ำให้เกษตรกรช่วยให้พืชพรรณธัญญาหารงดงามผลงานของ นายอดิ กองสุข

๔. **พระพรหม** เป็นเทพเจ้าแห่งการสร้างสรรค์ ความเมตตา เป็นพระผู้สร้างโลกและให้กำเนิดสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล เปรียบดั่งสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตา โครงการพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ที่พระราชทานให้ปวงประชา ทำให้พ้องชนเห็นถึงพระอริยภาพของพระองค์ที่พระราชทานแนวทาง

ให้ทุกคนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในทุก
สถานการณ์ ด้วยความพอเพียงพระ
พรหม นายพิทักษ์ เณริมเล่า ปันลาย
ประกอบโดย นายสุ ฉุยฉาย

ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ เป็นเทวดา
ผู้ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่นุญโยโลก
ไว้ทั้ง ๔ ทิศ เสด็จลงมาจากสวรรค์เพื่อ
รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จสู่สวรรค์
ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่ พระองค์ได้กำหนด
ที่ประดิษฐานไว้บนฐานไพทีชั้นที่หนึ่ง
บริเวณมณฑลรอบองค์พระเมรุมาศ

จตุโลกบาล ๔ พระองค์ ได้แก่

๑. **ท้าวธรรม** ดูแลรักษาโลกด้าน
ทิศตะวันออก

๒. **ท้าววิรุฬหก** ดูแลรักษาโลก
ด้านทิศใต้

๓. **ท้าววิรูปักษ์** ดูแลรักษาโลก
ด้านทิศตะวันตก

๔. **ท้าวเวสสุวรรณ** หรือ **ท้าวเวสวัณ**
หรือ **ท้าวเวสสุวรรณ** ดูแลรักษาโลกด้าน
ทิศเหนือ

๑. **ท้าวธรรม** ปั้นโดย นายภคคีตา
แก้วกัญญา ปั้นพิน-ลาวดลายนโดยนาย
พิศิษฐ์ ชัยภาณุศักดิ์

๒. **ท้าวเวสสุวรรณ** ปั้นโดย นายอัษฎา
ยุทธ อยู่เย็น

๓. **ท้าววิรุฬหก** ปั้นโดย นายจุฬพล
ภักตร์ มั่นเกษวิทย์

๔. **ท้าววิรูปักษ์** ปั้นโดยนายมงคล
ธำชัยราม

ครุฑ

ครุฑจะมีที่อาศัยอยู่บริเวณเชิงเขาพระสุเมรุในลักษณะเป็นวิมาน(วิมานฉิมพลี) และครุฑก็มีความสำคัญที่เป็นราชพาหนะแห่งองค์พระนารายณ์ ในพระเมรุนี้ จึงปรากฏเรื่องราวของครุฑอยู่ทั้งในจิตรกรรม ประติมากรรมและงานประณีตศิลป์ ตั้งแต่หัวเสาไฟ ครอบพระเมรุมาศ เป็นลวดลายบนพระหีบพระศพจันทน์ ฯลฯ

ครุฑ ได้กำหนดที่ติดตั้งไว้ข้างบันไดทางขึ้นฐานไฟที่ชั้นที่สาม ด้านซ้าย-ขวาของในทิศตะวันออก ตะวันตก และทิศใต้ ของพระเมรุ รวม ๖ รูป ส่วนด้านทิศตะวันออกจะประดิษฐาน พระพิเนก และพระพิณาย

พระพิเนก และพระพิณาย

พระพิเนก หรือพระพิณเศวร เป็นบุตรแห่งองค์พระอิศวรและพระอุมาเทวี เป็นเทพแห่งความสำเร็จ ทรงฉลาดรอบรู้ในทุกศิลปะและวิทยา แสดงถึงพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงรอบรู้และทรงใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนเสมอมา องค์พระพิณเศวร ได้กำหนดที่ประดิษฐานไว้บนฐานไฟที่ชั้นที่สองในตำแหน่ง หน้าบันไดทางขึ้นฐานไฟที่ชั้นที่สามด้านทิศเหนือ

พระพิณาย คือพระโกญจนาเนศวร พระพิณายะ หรือ พระพิณาย มีอีกนามว่า พระโกญจนาเนศวร เป็นโอรสของพระอิศวร มีศักดิ์เป็นน้องของพระพิณเศวร มีพระพักตร์เป็นช้างเช่นเดียวกับพระพิณเศวร เป็นเทพเจ้าแห่งช้างทุกชนิด เป็นผู้สร้างช้างเอราวัณ ช้างคิริยเมฆละไตรดาญก และช้างเผือกในโลกและด้วยในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีช้างเผือกบังเกิดขึ้นหลายเชือกเป็นมหามงคลแก่ประเทศไทย ด้วยพระมหากรุณาธิคุณยิ่งแก่ประชาชนทรงจัดตั้งกองทุนการศึกษาขึ้นมากมาย เพื่อสร้างบุคลากรอันมีค่าเปรียบเช่นช้างเผือกที่อยู่ในป่านานาครั้งกรองหล่อหลอมให้เป็นผู้มีคุณประโยชน์แก่ชาติ

สำหรับรูปเทวดานั่งอัญเชิญ

สำหรับรูปเทวดานั่งอัญเชิญ

สำหรับรูปเทวดานั่งอัญเชิญ

มณฑลพะเยา พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

มณฑลพระบรมราชูปถัมภ์ รวมทั้งสิ้น ๘ องค์

ศูนย์พัฒนาธุรกิจและนิ

ศูนย์พัฒนาธุรกิจและนิ

พระสุเมรุที่ล้อมรอบด้วยป่าหิมพานต์ จนถึงชั้นระดับสูงที่เป็นที่อยู่ของครุฑ โดยเริ่มจากสัตว์มงคลสี่ประเภทที่เป็น ที่เกิดของแม่น้ำสี่สาย

คชสีห์ และ ราชสีห์

สัตว์ทั้งสองเป็นสัตว์ใหญ่ที่ทรงพลังอำนาจอยู่เหนือกว่าสัตว์ทั้งปวงในป่าหิมพานต์ อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แทนของข้าราชการผู้จงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อันได้แก่ คชสีห์ เป็นตราประจำเสนาบดีที่สมุทกลาโหม เป็นสัญลักษณ์ผู้พิทักษ์แผ่นดินและพระมหากษัตริย์ แทนเหล่าทหารและตำรวจทุกเหล่าทัพ ราชสีห์ เป็นตราประจำเสนาบดีที่สมุหนายก เป็นคุณลักษณะที่ข้าราชการพลเรือนพึงมีในการปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรแทนข้าราชการในทุกภาคส่วน

ศิลปินที่ปั้นคชสีห์คือ ๑.นาย นพรัตน์ บุญมี ๒.นายสงกรานต์ ภูณารบ ๓.นายพิศิษฐ์ ชัยภานุศักดิ์(เป็นลาย) ราชสีห์โดย ๑.นายภราดร เชิดชู และ ๒.นายสงกรานต์ ภูณารบ

ป่าหิมพานต์หรือเขาหิมพานต์

ป่าหิมพานต์ มีสระสำคัญๆ อยู่ ๗ สระ สระอนาคตเป็นสระหนึ่งในสระทั้ง ๗ ที่มีธารน้ำทั้งหลายไหลลงมาที่สระนี้ พื้นสระอนาคตเป็นแผ่นหินกายสิทธิ์ ซ้อมโนศิลา บริเวณที่เป็นดิน ก็เป็นดินกายสิทธิ์ชื่อหรดาล (ใช้ถั่วตัวดี) น้ำใสสะอาด ท้าอาบน้ำมีมากมายเป็นที่สงสนนแห่งพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลาย รวมถึงเหล่าผู้วิเศษผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย เช่น ฤๅษี วิชยาธร ยักษ์ นาค เทวดา เป็นต้น

รอบสระอนาคต มียอดเขารายรอบอยู่ ๕ ยอดเขา ได้แก่

๑. ยอดเขาสุทสนะ เป็นทองคำรูปทรงโค้งตามแนวสระอนาคต และปลายยอดเขา มีสัณฐานโค้งงุ้มตั้งปากกาโอบปิดด้านบนสระอนาคตไว้ ไม่ให้โดนแสงอาทิตย์ แสงจันทร์

๒. ยอดเขาจิตตะ เป็นรัตนะ

๓. ยอดเขากาฬ เป็นแร้วพลวง หินแห่งยอดเขาสีนิล

๔. ยอดเขาคันธมาถน์ ด้านบน ยอดเขา เป็นพื้นราบเรียบ อุดมไปด้วยไม้หอมนานาพันธุ์

๕. ยอดเขาไกรลาส เป็นภูเขาเงิน วิมานฉิมพลีแห่งพญาครุฑ ก้อยู่ที่เขาไกรลาสนี้

ยอดเขาทั้ง ๕ (รูปทรงคล้ายยอดเขาสุทิสสนะ คือ มีสันฐานโค้งงุ้มตั้งปากกา โอบปิดด้านบน สระอโนดาตไว้ไม่ให้โดนแสงอาทิตย์ แสงจันทร์) ตั้งตระหง่านรายล้อมสระอโนดาตไว้ และมีเทวดารวมถึงนาค เป็นผู้ดูแลรักษา ธารน้ำทั้งหลาย จากเขาหรือป่าหิมพานต์ทุกสารทิศจะไหลมาผ่านยอดเขา ๕ ลูกนี้ (ลูกใดลูกหนึ่ง) จากนั้นก็จะไหลรวมลงสู่สระอโนดาต (เหตุที่ได้ชื่อว่า อโนดาต ก็เพราะมีเงื้อมผาโค้งงุ้มตั้งปากกา โอบบังแสงไว้ด้านบน ทำให้แสงอาทิตย์และแสงจันทร์ ไม่สามารถส่องผ่านไต่โดนน้ำได้ แสงเพียงลอดเข้าด้านข้าง ในแนวเหนือใต้ ตรงระหว่างรอยต่อยอดเขากับยอดเขาเท่านั้น สระนี้ จึงได้ชื่อว่า “อโนดาต” แปลว่า ไม่ถูกแสงส่องให้ร้อน) จากสระอโนดาตจะมีปากทางให้น้ำไหลระบายออกอยู่สี่แห่ง ทิศละแห่ง คือ

๑. สีมุข ปากแม่น้ำแดนราชสีห์ (เป็นถิ่นที่ราชสีห์อาศัยอยู่มาก)

๒. หัตถิมุข ปากแม่น้ำแดนช้าง (เป็นถิ่นที่ช้างอาศัยอยู่มาก)

๓. อัสมุข ปากแม่น้ำแดนม้า (เป็นถิ่นที่ม้าอาศัยอยู่มาก)

๔. อูสมุข ปากแม่น้ำแดนโคอุสละ (เป็นถิ่นที่โคอาศัยอยู่มาก)

ทำให้เกิดเป็นแม่น้ำใหญ่สี่สาย ไหลหล่อเลี้ยงรอบนอกของเขาคันธมาถน์ ก่อนลงสู่มหาสมุทร ดังนั้นสัตว์มงคล ๔ ประเภท จึงได้แนวความคิดมาจากปากแม่น้ำสำคัญทั้งสี่สายและถิ่นที่อาศัยของสัตว์เหล่านี้

ช้าง ขนาดใหญ่ ได้กำหนดที่ติดตั้งไว้ข้างบันไดทางขึ้นซ้าย-ขวาของฐานไฟที่ขึ้นที่หนึ่งทางทิศเหนือ รวมสองรูปและมีฝูงช้างเรียงรายอยู่ ณ หัตถิมุข ปากแม่น้ำแดนช้าง อีกจำนวนมาก รับผิดชอบโดย วิทยาเขตเพาะช่าง ช่าง ปั้น โดยนายอัษฎายุธ อยู่เย็น

โดยทางสำนักช่างสิบหมู่ ได้เห็นชอบงานปั้นที่ยึดตามรูปแบบในตำราศัลลักษณ์ ซึ่งแสดงรูปพรรณสัณฐานของช้างตระกูลพรหมพงศ์ เป็นช้าง ๑๐ หมู่ที่ พระพรหมสร้างขึ้น ประกอบด้วย ฉัททันต์ อุโบสถ เหมหัตถิ มงคลหัตถิ คันธหัตถิ ปิงคัล ตามพหัตถิ ปันธรนาเคนทร์ คังโคย กาฬวะหัตถิ ส่วนสัตว์ผสมอีก ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กรินทร์ปักษา เกิดจากช้างผสมนก กุญชรวาริ เกิดจากช้างผสมปลา สิงหกุญชร เกิดจากช้างผสมสิงห์ และช้างผสมพญานาคซึ่งจะยึดหลักตามตำราสมุดไทยโบราณ และจิตรกรรมฝาผนังของวัดสุทัศน์ จะมีประติมากรรมช้างในอาภักิริยาต่างๆ ทั้งหมด ๓๐ ช้าง แต่ละตัวสูงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร

ม้า โค สิงห์ ฝีมือปั้น ปูนสดของคนเพชรบุรี

สำหรับกลุ่มช่างปูนปั้นเมืองเพชรบุรี เคยปั้นสัตว์หิมพานต์ ประดับพระเมรุ ในพระราชพิธีพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทำให้เคยมีประสบการณ์ในการสร้างสรรค์ประติมากรรม แต่ครั้งนี้จะเน้นเรื่องความถูกต้องของโครงสร้างงานโบราณ สัตว์ส่วน ท่างาง แต่จะไม่เน้นการแสดงกล้ามเนื้อมากนัก คือ มีทั้งจากอุดมคติ และจากความจริง

โดยจุดเด่นของงานประติมากรรมชุดนี้ อยู่กับการปั้นด้วยปูนดำ สูตรของเพชรบุรี ประกอบไปด้วย ปูนขาว หวาย เยื่อกระดาษ น้ำตาลโตนด และกาบแห้ง สัตว์ เทคนิคการสร้างชิ้นงานจะใช้วิธีการขึ้นโครงสร้างด้วยเหล็กเส้น ตัดเป็นรูปสัตว์ตามแต่ละตระกูล จากนั้นขึ้นรูปด้วยปูนซีเมนต์ ก่อนที่จะนำปูนดำมาปั้นทับ ความยากของงานนี้ คือ ต้องเก็บรายละเอียดให้เรียบร้อย ก่อนที่ปูนจะแห้ง เพราะหากปูนแห้งแล้วจะไม่สามารถมาแก้ไขเพิ่มเติมได้ ผลงานชิ้นหนึ่งจะใช้เวลาในการสร้างงานประมาณ ๕-๗ วัน

ม้า ได้กำหนดที่ติดตั้งไว้ข้างบันไดทางขึ้นซ้าย-ขวาของฐานไฟที่ชั้นที่หนึ่งทางทิศตะวันตก รวมสองรูป และมีฝูงม้าเรียงรายอยู่อุ้งสมุข ปากแม่น้ำแดนม้า อีกจำนวนมาก เป็นผลงานปั้นปูนสดของศิลปินชาวเพชรบุรี

โคอุสภราช ได้กำหนดที่ติดตั้งไว้ข้างบันไดทางขึ้นซ้ายขวาของฐานไฟที่ชั้นที่หนึ่งทางทิศใต้ รวมสองรูป

และมีฝูงโคเรียงรายอยู่อุ้งสมุข ปากแม่น้ำแดนมโคอุสภะ อีกจำนวนมาก เป็นผลงานปั้นปูนสดของศิลปินชาวเพชรบุรี

ราชสีห์ ได้กำหนดที่ติดตั้งไว้ข้างบันไดทางขึ้นซ้าย-ขวาของฐานไฟที่ชั้นที่หนึ่งทางทิศตะวันออก รวมสองรูปมีฝูงราชสีห์เรียงรายอยู่อุ้งสมุข ปากแม่น้ำแดนมราชสีห์ อีกจำนวนมาก เป็นผลงานปั้นปูนสดของศิลปินชาวเพชรบุรี

สัตว์หิมพานต์

สัตว์หิมพานต์ มีทั้งหมด ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกนิริ กลุ่มหงส์ กลุ่มนกทนต์จิมา และกลุ่มนาคร รวมทั้ง ปลา นิล และปลาในวรรณคดี กระจายตามสระอโนดาต เพื่อให้มีความสวยงามและมีความหลากหลาย แต่ละตัวมีความสูงประมาณ ๗๐ - ๙๐ เซนติเมตร

กลุ่มของสัตว์ผสม สืบค้นจากหนังสือภาพที่เกี่ยวกับสัตว์หิมพานต์ ในกลุ่มของโคผสมนั้น สืบค้นจากหนังสือไตรภูมิ ของรัชกาลที่ ๙ ได้แก่ โคผสมนก และ โคผสมปลา ส่วนม้าจะประกอบไปด้วย สินธพณัธิ์ สินธพญูธร และดุรงค์ปักษิณ

งานนี้ระดมช่างปั้นปูนในจังหวัดเพชรบุรีเข้ามาสร้างสรรค์งานประติมากรรมไว้กว่า ๕๐ คน เพื่อให้ทันในงานพระราชพิธี นายสมชาย บุญประเสริฐ อายุ ๔๓ ปี ช่างปูนปั้นเมืองเพชรบุรี กล่าวว่า งานปูนปั้น เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ต้องอาศัยความละเอียด ประณีต และความตั้งใจอย่างมาก ดังนั้น การปั้นสัตว์หิมพานต์ ประกอบด้วยสิงห์ ช้าง ม้า โค ซึ่งจะอยู่รอบสระอโนดาตและในสระอโนดาต นั้น เป็นงานที่ช่างปูนปั้นทุกคนตั้งใจอย่างมาก รู้สึกภาคภูมิใจที่ช่างปูนปั้นเพชรบุรีได้เป็นส่วนหนึ่งในถวายงานจัดสร้างพระเมรุมาศในครั้งนี้ แม้จะเป็นส่วนเล็กน้อยแต่ก็มีความตั้งใจและทำอย่างสุดความสามารถ ทุกคนทำงานทั้งวันทั้งคืนไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยเพื่อให้ได้ชิ้นงานที่ดีที่สุด

บันไดนาครและ ประติมากรรมทองไม้ พระเมรุมาศองค์ประธาน

การจัดสร้างรวบันไดนาครประดับพระเมรุมาศในหลวง รัชกาลที่ ๙ ถือเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยที่วิจิตรบรรจงมากที่สุด ยังไม่เคยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าบันไดนาครพระเมรุมาศสมัยใดยิ่งใหญ่เท่านี้ และเป็นครั้งแรกที่มีการประดับเลื่อม เป็นพลาสติกสังเคราะห์เคลือบสีลื่นต่างๆ

นักเรียนศิลปาชีพตัดตามขนาดและลวดลายที่กำหนด ก่อนประดับเลื่อม

เพื่อให้ประติมากรรมนาควมีความงดงามวิจิตรทั้งยามกลางวันและกลางคืน โดยกรมศิลปากรมอบหมายให้ศูนย์ศิลปาชีพเกาะเกิด จ.พระนครศรีอยุธยา และศูนย์ศิลปาชีพสีบัวทอง จ.อ่างทอง ดำเนินการจัดสร้าง มี อ.สุดสาคร ชายเสม เป็นผู้ออกแบบและควบคุมทุกขั้นตอนการจัดสร้าง ยึดหลักการออกแบบอย่างยิ่งใหญ่ให้สมพระเกียรติ เพื่อถวายแด่ในหลวง รัชกาลที่ ๙

บันไดนาควชั้นที่ ๑ นาคเศียรเดียว รูปแบบศิลปรัตนโกสินทร์ ได้ต้นแบบจากเรือพระที่นั่งอนันตนาคราช มีขนาดยาว ๒.๑๐ เมตร จำนวน ๘ ตัว

ส่วนบันไดนาควชั้นที่ ๒ “เหราพด” เป็นนาคสามเศียร ความยาว ๒.๕๐ เมตร อ้างอิงจากประติมากรรมนาควที่เตาวัดมะปรางค์ จ.สิงห์บุรี รูปแบบศิลปสมัยสุโขทัย จำนวน ๘ ตัว

ส่วนบันไดนาควชั้นที่ ๓ นาคทรงเครื่อง ๕ เศียร พญาวาสุกรีนาคราช เป็นนาคสวมมงกุฎยอดชัย ความยาว ๔.๔๕ เมตร ต้นแบบจากราวบันไดนาควัดพระพุทธบาท จ.สระบุรี ศิลปะสมัยอยุธยา จำนวน ๘ ตัว

ขณะที่บันไดนาควชั้นที่ ๔ ชั้นพระเมรุมาศองค์ประธานเป็นชั้นที่สำคัญที่สุด เป็นนาคนิรมิตพญานันตนาคราช มี ๗ เศียร ต้นแบบจากปราสาทพระเทพบิดร

ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยแต่ละเศียรเป็นหน้าเทวดาตามคัมภีร์พระนารายณ์บรรทมสินธุ์บนแท่นพญาอนันตนาคราช ความยาว ๕.๘๐ เมตร จำนวน ๘ ตัว

“นักเรียนศูนย์ศิลปาชีพยังได้จัดสร้างเทพพนมฐานไพทีนั่งราบ ๒๗ แบบ หล่อจำนวน ๑๐๘ องค์ ขนาดสูง ๗๐ เซนติเมตร ประกอบด้วยครุฑพนมนั่งราบ ยักษ์พนมนั่งราบ พานรพนมนั่งราบ และเทวดาพนมนั่งราบ ขณะนี้ปั้นต้นแบบครุฑพนมและยักษ์พนมเสร็จแล้ว กำลังทำพิมพ์ ส่วนเทวดาพนมและพานรพนมอยู่ระหว่างปั้นต้นแบบ โดยทั้ง ๒๗ แบบ รูปแบบจะไม่เหมือนกันเลยเพื่อใช้เป็นต้นแบบทั้ง ๔ ด้าน ขณะนี้ อ.สุดสาคร ชายเสม ออกแบบ งานประติมากรรมประดับพระเมรุมาศยังมีเทพพนมนั่งสัน จำนวน ๒๘ องค์ ขนาดสูง ๗๐ เมตร และครุฑยุดนาค จำนวน ๒๘ องค์ ขนาดสูง ๖๐ เซนติเมตร รวมถึงเทพพนมแกะไม้กลีบลายพระโกศ ขนาดเล็กสูง ๑๕ เซนติเมตร จำนวน ๕๖ องค์ และขนาดใหญ่ สูง ๑๙ เซนติเมตร จำนวน ๒๔ องค์ นักเรียนศูนย์ศิลปาชีพ ๒ แห่งทำทั้งหมด”

พลเรือเอกสำเภา พลธร ผู้ดูแลศูนย์ศิลปาชีพเกาะเกิด จ.พระนครศรีอยุธยา และศูนย์ศิลปาชีพสีบัวทอง จ.อ่างทอง กล่าวว่า “การจัดสร้างประติมากรรมประดับพระเมรุมาศครั้งนี้มีคณะครูและ

นักเรียนศิลปาชีพทั้ง ๒ แห่ง ช่วยทำงานจำนวน ๗๒ คน โดยจัดระบบการทำงานแบบรุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง เริ่มทำงานตั้งแต่ ๐๘.๓๐ น. จนถึง ๒๒.๐๐ น. แต่หากต้องเร่งการทำงานในช่วงหลัง อาจจะเพิ่มระยะเวลาการทำงาน เพื่อให้งานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งนักเรียนทุกคนพร้อมปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถที่สำคัญยังได้ร่วมกันตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณถวายงานในหลวง รัชกาลที่ ๙ เป็นครั้งสุดท้าย”

เสาศรุธ

เสาศรุธติดตั้งอยู่บนฐานไพที ชั้นที่ ๒ และชั้นที่ ๓ บริเวณมุมไพทีทั้งสองด้าน รวม ๘ เส้า เหนือครุฑตั้งฉัตรโลหะฉลุลาย

คุณทองแดง สุนัขทรงเลี้ยง

คุณทองแดงเป็นสุนัขเพศเมีย เป็นลูกของแดง ซึ่งเป็นสุนัขจรจัดบริเวณถนนพระราม ๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงนำมาเลี้ยงไว้ พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ “เรื่องทองแดง (The Story of Tongdaeng)” ออกเผยแพร่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การสร้างต้นแบบรูปคุณทองแดงนี้ได้รับความร่วมมือจากอดีตผู้เชี่ยวชาญด้านประติมากรรมของสำนักช่างสิบหมู่ คือ นายชิน ประสงค์ เป็นผู้ดำเนินการปั้นต้นแบบ

จิตรกรรม

ประกอบพระเมรุมาศ

ฉากบังเพลิง เป็นเครื่องกั้นในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระศพ บนพระเมรุมาศ พระเมรุ เพื่อมิให้เห็นการถวายพระเพลิงและใช้บังลม มีลักษณะเป็นฉากพับได้ติดไว้กับเสาศรุธเมรุมาศทั้ง ๔ ด้าน งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โดยกลุ่มจิตรกรรม สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ดำเนินการเขียนภาพนารายณ์อวตารปางต่างๆ ทั้ง ๘ ปาง ลงบนฉาก

บังเพลิงทั้ง ๔ ด้าน ๘ บาน ด้านล่าง เขียนภาพแสดงเรื่องราวตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมวด ดิน น้ำ ลม ไฟโดยมอบหมายให้ นายมนเฑียร ชูเสือหึง ตำแหน่งจิตรกรเชี่ยวชาญ และ นายเกียรติศักดิ์ สุวรรณพงศ์ ตำแหน่งจิตรกรชำนาญการพิเศษ ดำเนินการ ดังนี้

ทิศเหนือ เป็นภาพพระนารายณ์อวตารปางที่ ๒ กูรมาวตาร (อวตารเป็นเต่า) และปางที่ ๑ มัตสยวตาร (อวตารเป็นปลา) ด้านล่างเป็นภาพโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในหมวดน้ำ ๖ โครงการ ได้แก่ ฝนหลวง ฝายต้นน้ำ อ่างเก็บน้ำเขาเต่า เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และกังหันน้ำชัยพัฒนา

ทิศตะวันออก เป็นภาพพระนารายณ์อวตารปางที่ ๔ นรสิงหาวตาร (อวตารเป็นสิงห์ครึ่งคน) และปางที่ ๓ วราหาวตาร (อวตารเป็นหมูป่า) ด้านล่างเป็นโครงการในหมวดดิน ๖ โครงการ ได้แก่ ดินกรวด ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ดินเค็ม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน ดินทราย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน และโครงการหุบกระพง-ดอนห้วยขุน ดินดาน ลูกรัง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย ดินพรุ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง

และดินเปรี้ยว ศูนย์ศึกษาการพัฒนา
พิบูลทอง

ทิศใต้ เป็นภาพพระนารายณ์
อวตารปางที่ ๗ รามาวตาร (อวตาร
เป็นพระราม) และปางที่ ๖ ปรศุรา
มาวตาร (อวตารเป็นพราหมณ์ผู้ใช้
ขวานเป็นอาวุธ ด้านล่างเป็นโครงการ
ในหมวดไฟ ๖ โครงการ ได้แก่ สบู่ดำ
ปลูกเพื่อสกัดน้ำมัน สามารถใช้แทน
น้ำมันดีเซล โรงงานผลิตไบโอดีเซล
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิบูลทอง เชื้อ
เพลิงอัดแท่ง แกลบอัดแท่ง โครงการ
ส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ก๊าซชีวภาพ
โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา
พลังงานเซลล์แสงอาทิตย์ ผลิตภัณฑ์
ไฟฟ้า ใช้ไฟฟ้าสำหรับอุปกรณ์รับส่ง
สัญญาณดาวเทียม ศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และกังหันน้ำผลิต
ไฟฟ้าที่ประตูน้ำคลองลัดโพธิ์

ทิศตะวันตก เป็นภาพพระนารายณ์
อวตารปางที่ ๑๐ กัลกยาวตาร (อวตาร
เป็นมนุษย์ผู้มีสีขาว) และปางที่ ๘
กฤษณาวตาร (อวตารเป็นพระกฤษณะ)
ด้านล่างเป็นโครงการในหมวดลม ๖
โครงการ ได้แก่ กังหันลม โครงการชั่ง
หัวมันตามพระราชดำริ บ้านหนองคอ
ไก่ จ.เพชรบุรี เพื่อการผันน้ำจากที่ต่ำ
ขึ้นที่สูง กังหันลม โครงการสถานี
พัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ
ดอยม่อนล้าน จ.เชียงใหม่ กังหันลม
โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา
ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง
ตะลุมพุก จ.นครศรีธรรมราช และ
มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ปลอดของ
กรุงเทพฯ พระราชดำริพื้นที่บางกะ
เจ้า อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ

ส่วนด้านหลังของฉากบังเพลิง
เขียนภาพพระปรมายไวยโย ภปร.
ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้ทิพย์ และ
ดอกดาวเรืองสีเหลือง ซึ่งเป็นสีประจำ
วันพระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระ
พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

คณะกรรมการจัดสร้างพระเมรุมาศ
เห็นชอบตัวอย่างลัทธิกรรมฉากบังเพลิง
คณะช่างสิบหมู่ใช้ชมพู สีประจำพระ
ชนมายุในหลวง ร.๙ และฉากด้านนั้น
นายเกียรติศักดิ์ สุวรรณพงศ์ ตำแหน่ง

จิตรกรชำนาญการพิเศษเป็นผู้ออกแบบ โดย อัญเชิญตรา “ก.ป.ร.” ขึ้นไว้ทุกด้านมีภาพดอกไม้ทิพย์ซึ่งไม่ซ้ำแบบเลย แม้แต่ภาพเดียวเป็นการอวดภูมิปัญญาของครูช่างโบราณที่ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ศาสตร์แห่งพระราชานับร้อยนับพันที่เกิดขึ้นจากโครงการพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมุ่งหวังให้พสกนิกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ถูกนำมาจารึกไว้ในภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระที่นั่งทรงธรรม สิ่งปลูกสร้างอาคารประกอบพระเมรุมาศ เพื่อบันทึกเรื่องราวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดขึ้นตลอดรัชสมัยของพระองค์ในเขตภาคเหนือและภาคอีสาน อาทิ โครงการหลวง / โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ / โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยไฟ / ศูนย์ศึกษาพัฒนาภูพาน / โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำ โดยค้นคว้าข้อมูลที่ได้มาจากสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและมูลนิธิชัยพัฒนาที่เก็บรวบรวมเอกสารสำคัญ เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจด้านต่างๆ ออกมาได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

ภาพจิตรกรรมโครงการพระราชดำริที่จะติดตั้งในอาคารพระที่นั่งทรงธรรมมีทั้งหมด ๓ ผนัง ผนังที่ ๑ มีข้าราชการกรมศิลปากรและผู้มีประสบการณ์เขียนจิตรกรรมเป็นผู้เขียนผนังที่ ๒ มอบหมายให้ช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ส่วนผนังที่ ๓ มอบหมายให้วิทยาลัยเพาะช่าง มทร.รัตนโกสินทร์ รับผิดชอบ เมื่อเขียนจิตรกรรมแล้วเสร็จจะฉีกบนผนังจริงภายในอาคารต่อไป

ภาพที่ปรากฏบนผนังในพระที่นั่งทรงธรรม ไม่ได้เป็นแค่เพียงผนังที่ถ่ายทอดความงดงามจากฝีมือช่างศิลป์ของไทย แต่เป็นสิ่งสะท้อนให้คนทั่วโลกได้รับรู้ว่า โครงการพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ยังประโยชน์ด้วยศาสตร์แห่งพระราชชาติยังอยู่คู่กับปวงชนชาวไทยตราบนานเท่านาน

ศิลปะที่สำคัญที่สุดคือ องค์ประธานในพระเมรุมาศ

คือพระโกศจันทน์และพระหีบศพจันทน์ ที่สร้างด้วยไม้จันทน์หอม ไม้จันทน์หอมมาจากไหน? ได้กลิ่นหอมอะไร?เอามาทำอะไรบ้างในพระราชพิธีคราวนี้

ไม้จันทน์หอมจัดเป็นไม้มงคลและมีค่ามาแต่โบราณเป็นหนึ่งในจุฑาธุศาสุนัขหรือ ของหอมธรรมชาติ ๔ อย่างคือ ได้แก่ กลิ่นของกฤษณา กะลำพัก จันทน์ และดอกไม้ โดยในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ครั้งนี้ ได้คัดเลือกไม้จันทน์หอม ที่มีลักษณะเหมาะสม ยืนต้นตายตามธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติกุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ จำนวน ๑๒ ต้น แปรรูปเป็นไม้ขนาดต่าง ๆ จำนวน ๑,๔๖๑ แผ่น ส่งมอบให้สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร นำไปจัดสร้าง พระโกศจันทน์ ฐานรองพระโกศจันทน์ ฟืนไม้จันทน์สำหรับถวายพระเพลิงพระบรมศพ จำนวน ๒๔ ท่อน และจัดทำขอไม้จันทน์ ๗ แบบ สำหรับพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์

ศูนย์พัฒนกิจและนิสิตเก่าสภพบรแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเชิญต้นจันทน์หอมจากป่าสู่ยังพระนคร ต้องมี พิธีบวงสรวงขอขมาเทพเทวาอารักษ์ เพื่อขออนุญาตในการตัดไม้จันทน์หอม วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ได้ประกอบพิธีบวงสรวงตัดไม้จันทน์หอม โดยมีนายวุฒิ สุมิตร รองราชเลขาธิการ สำนักพระราชวัง เป็นประธาน พิธีประกอบพิธีบวงสรวงขอขมาเทพเทวาอารักษ์ เพื่อขออนุญาตในการตัดไม้จันทน์หอม โดยการส่งมอบไม้จันทน์หอมจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่มาก โดยระหว่างที่รออยู่เชิญไม้จันทน์หอมผ่านไปทิศใด จะมีชาวบ้านมาพนมมือก้มลงกราบอยู่สองฝั่งถนน ทำให้ทุกคนขนลุกไปตามๆกัน

สวดยอดแห่งศาสตร์และศิลป์ของช่างสิบหมู่

พระโกศจันทน์และหีบพระศพ จันทน์นี้ออกแบบโดย สมชาย ศุภลักษณ์ อำไพพร นายช่างศิลปกรรมอาวุโส การ

ออกแบบลายประกอบพระโกศจันทน์เป็นงานประณีตศิลป์ คุณพิจิตร นิยมงาม นายช่างศิลปกรรมอาวุโส สำนักช่างสิบหมู่ หนึ่งในคณะช่างฉลุลาย ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการออกแบบฐานรองพระโกศจันทน์หรือพระหีบจันทน์ จัดทำแบบแสดงชื่อและตำแหน่ง

ลวดลายที่ประกอบติดบนพระหีบจันทน์และพระโกศจันทน์ ทั้งหมดเกือบ ๕๐ ลาย เช่น เท้าสิงห์นมสิงห์ บัวปากฐาน ดอกไม้ไหวปากฐาน สังเวียน ซอก้านแย่งผนัง กระจิงรวน ดอกจอกหน้ากระดานบน อุเบ กระจิง ซ่อไม้ไหว บัวถลา ขอบคิ้วบัวถลา กระจิงฝา

ข้อไม้ไหวบัวถลา กุดั่นดอกจอกผา กุดั่นดอกจอก กระจิงผา กระจิงจวน ข้อไม้ไหวบัวถลา ขอบคิ้วบัวถลา อุบะ บัวปากฐาน ฯลฯ เรียกว่าครั้งนี้เป็นครั้งประวัติศาสตร์ที่นำเอาลวดลายไทยที่สืบทอดกันมาแต่บรรพกาล มาสืบสานไว้เป็นมรดกแผ่นดิน ช่างต้องฉลุชิ้นไม้มากกว่าหมื่นชิ้น และเมื่อนำมาประกอบลายเสร็จสมบูรณ์แล้วจะงดงามตามราชประเพณีและสมพระเกียรติยศสูงสุด โดยใช้ช่างประจำในการแกะ ฉลุลาย และประกอบลาย ประมาณ ๓๐ ท่าน รวมทั้งมีจิตอาสาช่วยอีกกว่า ๒๐๐ ท่านโดยการทดสอบทักษะ หากมีความสามารถด้านฉลุลายอย่างดีจะให้ฉลุลายพระโกศจันทน์ แต่ถ้าฉลุไม่ผ่านจะให้ช่วยงานขีดแต่งชิ้นลายหรือประกอบลายแทน

ท่อนพินไม้จันทน์

ท่อนพินไม้จันทน์ แปรรูปมาจากไม้จันทน์หอมจะถูกนำไปวางบนพระจิตกาธาน ได้ พระโกศจันทน์และหีบพระศพจันทน์ ใช้ในการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ มีขนาดหน้ากว้าง ๒ นิ้ว ยาว ๖๐ เซนติเมตร จัดทำทั้งหมดจำนวน ๒๔ ท่อน เป็นศิลปะลายรดน้ำ ถือเป็นงานประณีตศิลป์ชั้นสูง ที่วิจิตรงดงามสะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของจิตรกรรมไทย สมพระเกียรติสูงสุด ดังนั้นในการทำค่อนข้างละเอียดอ่อน ต้องใช้เวลาในการเขียนลายลงบนท่อนพินพอสมควร เฉลี่ยสัปดาห์ละ ๑ ท่อนเท่านั้น

ข้อไม้จันทน์

ศิลปกรรมบนคราบน้ำตาชิ้นสุดท้าย ที่จะวางลงไป แล้วเหมือนใจแทบขาด

ข้อไม้จันทน์สำหรับใช้ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพส่งเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ออกแบบโดย นายสมชาย ศุภลักษณ์อำไพพร ตำแหน่ง นายช่างศิลปกรรม อาวุโส สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร สำหรับข้อดอกไม้จันทน์ทั้งหมดนั้นเป็นการแกะลายนูนสูง จัดสร้างโดยสถาบันสิริกิติ์

ข้อไม้จันทน์ที่ต้องวางในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ รัชกาลที่ ๙ นั้นจะมีทั้งหมด ๗ แบบ แบ่งเป็นข้อไม้จันทน์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ท่านผู้หญิงทศนาถลัย ศรสงคราม พระธิดาในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์

งานศิลปกรรมอันทรงคุณค่าทั้งหมดนี้ หลังจากเสร็จพิธีแล้วจะไปเก็บไว้ที่ใด

รัฐบาลเห็นควรว่าจะจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานทางด้านช่างพิพิธภัณฑสถานกาญจนาภิเษกเฉลิมพระเกียรติ รังสิตคลอง ๕ เพื่อการเก็บรักษาและจัดแสดงงานศิลปกรรมทุกชิ้น รวมถึงจัดนิทรรศการเรื่องราวความเป็นมา ตั้งแต่ออกแบบจนถึงงานสำเร็จ เพื่อให้ประชาชนคนไทยและคนทั่วโลกได้มีโอกาสมาชื่นชมศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ในรัชกาลที่ ๙

ช่างเหล่านี้ คือบรรดาชาวไทยที่จงรักภักดีต่อในหลวงอย่างสุดหัวใจ พวกเขามาเป็นจิตอาสาช่วยงานศิลปกรรมประกอบพระเมรุมาศให้กับข้าราชการประจำของกรมศิลปากร โดยส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางศิลปะมาจากวิทยาลัยเพาะช่าง ช่างศิลป์และอาชีพต่างๆ ผ่านการคัดกรองฝีมือมาแล้วทั้งหมดจากข้าราชการประจำของสำนักช่างสิบหมู่ มีจำนวนทั้งหมดกว่า ๖๐๐ ชีวิต ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำงานถวายทุกครั้งที่ช่างคนใดลงมือทำงาน จะสงบนิ่ง อยู่เนิ่นนาน ใบหน้าของทุกคนดูจริงจัง มุ่งมั่นที่จะได้ทำงาน แม้ไม่ได้รับค่าจ้างค่าตอบแทนแต่บาทเดียว มีเพียงข้าวกล่องน้ำดื่มที่ทางกรมศิลปากรดูแลและบรรดาประชาชนเอาไปมอบให้เป็นกำลังใจแด่บรรดาช่างเท่านั้น

บางท่านบ้านอยู่ภาคใต้ ภาคเหนือ ต้องมาอาศัยนอนที่วัด เขาก็มานั่งเขียนรูป นั่งปั้น นั่งฉลุลาย ฯลฯ บางท่านก็นอนตรงที่ทำงานเลยเพราะกลัวจะเสร็จก็เกือบเช้า บางท่านต้องนั่งรถเมล์มาสามต่อเพื่อมานั่งทำงานจนถึงเย็นแล้วนั่งรถเมล์กลับ บางคนขับมอเตอร์ไซด์มากกว่า ๒๐๐ กิโลเมตรกลับทุกวัน

บางท่านไม่ทำงานประจำขอยกมาช่วยงานพระเมรุมาศจนกว่าจะเสร็จก่อนแล้วค่อยกลับไปทำงาน

บางท่านเริ่มงานตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ยังไม่ได้หยุดเลยจนวันนี้ จะ

เจ็บจะป่วยอย่างไรก็ไม่พัก อยากทำงานให้สำเร็จลุล่วงเพื่อตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณให้ได้

จิตอาสางานพระเมรุมาศทุกคนที่ได้ไปสัมผัสการณ์ ทำให้ผู้เขียนน้ำตาซึมถึงความตั้งมั่นถวายงานต่อในหลวงอย่างสุดหัวใจ และอยากกราบลงตรงหัวใจของท่านเหล่านี้

แต่ละวันที่ผ่านไป ศิลปินเหล่านี้มิได้ทำงานเพียงลำพัง แต่ยังมีน้ำใจจากชาวไทยอีกมากมายที่ปรารถนาอยากมีส่วนร่วม คอยแวะเวียนมาเยี่ยม เอาขนม เอาอาหาร เอาน้ำดื่มมาให้ ยามปวดหลังปวดไหล่ใจจะขาดรอนๆ ก็มีสถาบันการแพทย์แผนไทยมาช่วยนวดเพนให้บรรเทา บางวันก็มีศิลปินมาเล่นดนตรีและขับร้องเพลงพระราชนิพนธ์ให้คลายจากความเหนื่อยล้า บางคนขอมาช่วยเก็บกวาดพื้นที่พื้นที่อาคารให้ก็มี แม้จะเขาจะไม่ถนัดงานศิลปะใดๆเลย แต่การได้เป็นส่วนเล็กๆในครั้งนี้มีคุณค่ายิ่งใหญ่ในหัวใจของเขามาก

นี่อาจเป็นครั้งแรกในชีวิตที่ผู้เขียนเขียนไป น้ำตาไหลไป แม้ศิลปกรรมทั้งหมดบนพระเมรุมาศจะงามวิจิตรเพียงใด ก็มิอาจชื่นชมความงามนั้นได้ อย่างสุดใจ เพราะทุกสิ่งล้วนมาจากความโหยหาอาลัย ทำด้วยหัวใจที่รินทศผสมด้วยน้ำตา นี่เป็นงานศิลปะแห่งประวัติศาสตร์ที่อาจเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวในชีวิตของผู้เขียน เป็นความ

อัศจรรย์ของวงการศิลปะที่ไม่อาจเกิดขึ้น ได้ถ้าหัวใจศิลปินไม่รักเทิดทูนศรัทธาขนาดนี้

๗ เดือน ที่ช่างศิลปกรรมทุกสาขาทำงานถวาย เป็นเพียงแค่เศษเสี้ยวเทียบมิได้กับ ๗๐ ปีที่พระองค์ทรงงานหนักเพื่อพวกเราทุกคน

อ้างอิง

ที่มา : หนังสือคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับงานพระราชพิธีพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม
#หนังสือราชรถ #ราชยาน #ในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ #กรมศิลปากร#informationcenterforkingrama9 #เวชนิตราสาร
ศูนย์ข้อมูลข่าวสารงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
ขอขอบคุณ ภาพบางส่วนจาก.....ศูนย์ศิลป์ปาซิฟ
www.thaipost.net www.thairath.co.th www.77jowo.com www.siamrath.co.th Facebook: ศิลปกรรมประกอบพระเมรุมาศ ร.๙
คุณ พงษ์พันธ์ มุลมณฑล คุณ อุดมเดช เกตุแก้ว
ภาพ/ข่าว ดารารวรรณ เข็มตรง ผู้สื่อข่าวภูมิภาคสำนักข่าวทีนิวส์ จ.เพชรบุรี
ขอขอบคุณ...
คุณสมควร อุนตระกูล ผู้อำนวยการ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
คุณกัมพล จันทรังษี ผู้อำนวยการกองประณีตศิลป์ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
คุณ ประสพสุข รัตนใหม่ หัวหน้ากลุ่มประติมากรรม สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
คุณอดิ กองสุข ประติมากรชำนาญการพิเศษ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
อ.มณฑล ชูเลื้อหัง จิตรกรเชี่ยวชาญ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
อ.เกียรติศักดิ์ สุวรรณพงษ์ จิตรกรชำนาญการพิเศษ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
คุณศิตจิต ศกุนตนา
ภาพจำลองพระเมรุมาศ ร.๙ โดย คุณ วิบูลย์ ฤกษ์ศิลา